

гуманітарної освіти Одеського обласного інституту удосконалення вчителів.

Наукові інтереси: методика формування умінь образотворення молодших підлітків на уроках музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR
SHATAILO Nataliia Viktorivna – postgraduate student of South-Ukrainian National

Pedagogical university named after K. D. Ushynsky, methodologist of the scientific and methodological laboratory of personality's creative development, the department of social and humanitarian education, Odesa regional institute of teachers improvement.

Circle of research interests: methods of developing young teenagers' skills of image formation in at the lesson of musical art.

Дата надходження рукопису 28. 12. 2017 р.

Рецензент – д.п.н. професор В. А. Кушнір

УДК 378+7.071.4+303.442

ЯКУБА Юлія Володимирівна – аспірант Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського
 e-mail: yakubauliya87@mail.ru

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНИХ ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ХОРЕОГРАФІЇ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У Концепції розвитку педагогічної освіти в Україні і її інтеграції в європейський освітній простір зазначається, що корінні зрушення у соціальному, економічному, духовному стані держави потребують підготовки вчителя нової генерації. Відповідно до цього сьогодні зростає необхідність виховувати майбутнього вчителя як особистість інноваційну, здатну приймати нову інформацію і оперувати нею, швидко і самостійно приймати рішення, активно і впевнено діяти, прищеплюючи навички проєктування майбутнього, навчати з випередженням, вчити самовдосконалюватись адекватною до цивілізаційних і освітніх змін. Зазначене вказує на необхідність перетворення змісту освіти в механізм системного розвитку особистості сучасного вчителя, який спрямований на органічне поєднання теоретичної підготовки з практичним досвідом, на формування особистісних і професійних якостей, творчу самореалізацію у педагогічній діяльності, що в цілому впливає на досягнення професійної компетентної цілісності майбутнього фахівця. У зв'язку з цим виникає усвідомлення нагальної потреби реформування і оновлення системи підготовки майбутніх учителів мистецького спрямування, зокрема вчителів хореографії.

Підготовка фахівців у галузі хореографічного мистецтва являє собою довготривалий і комплексний процес, в якому одночасно здійснюється: по-перше, виховання вчителя як особистості, а, по-

друге, професійне становлення хореографа. Враховуючи специфіку хореографічної підготовки вищі педагогічні заклади визначають перспективи створення необхідних передумов для використання інноваційних технологій навчання, які мають зосереджуватися на формуванні професійно значущих якостей студентів, розширенні їхнього мистецького світогляду, підвищенні рівня загальної хореографічної культури. Вміле поєднання загальнопедагогічних здібностей із мистецтвом відтворення танцювальних умінь і навичок у художньо-творчій діяльності свідчить про досягнення вчителем хореографії професійної майстерності.

Виходячи з того, що сучасний хореограф у своїй діяльності об'єднує функції вчителя, репетитора й балетмейстера, а успішність виконання цих функцій залежить від його професіоналізму, то актуальним стає визначення особистісних професійно значущих якостей майбутніх учителів хореографії як важливої складової їхньої професійної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній і зарубіжній психолого-педагогічній науці існує безліч наукових досліджень, присвячених особистості вчителя, формуванню його особистісних якостей, професійних умінь, педагогічній діяльності, педагогічному спілкуванню, взаємодії з учнями, формам і методам навчання. Крім цього, в умовах сьогодення особлива увага приділяється проблемам педагогічного професіоналізму (В. Гриньова, Н. Гузій, Л. Кондрашова,

І. Лушніков, А. Маркова, Т. Марина); професійної компетентності (О. Антонова, О. Дубасенюк, М. Євтух, Н. Кузьміна, Н. Ничкало, О. Овчарук, А. Реан, М. Розов); педагогічної (професійної) майстерності (І. Зязюн, В. Семіченко, А. Щербаков, Є. Барбіна, Г. Хозяїнов); педагогічних цінностей (Є. Бондаревська, І. Ісаєв); професійних особистісних якостей (Ф. Гоноболін, В. Гриньова, І. Зязюн, А. Маркова, А. Петровський, В. Серіков, В. Сластьонін, О. Щербаков); професійного виховання майбутніх учителів (Є. Белозерцев, Б. Вульф, С. Вершловський, М. Дяченко, М. Ларина, А. Репринцев). Розмаїття існуючих педагогічних напрямів створило вагомим фундаментальне підґрунтя для появи нових наукових розробок, теоретичних підходів до проблеми професійної підготовки майбутніх учителів хореографії.

Теоретичне бачення даної проблеми стало предметом досліджень сучасних учених у галузі хореографічного мистецтва: Л. Бондаренко, Т. Благова, А. Ваганової, К. Василенка, К. Голейзовського, О. Мартиненко, В. Уральської, П. Фриз, А. Шевчук. Питання професійної компетентності вчителя хореографії, який досконало володіє предметом, усвідомлено підходить до навчання та виховання учнів, володіє педагогічними якостями, розкриті у роботах Л. Андросчук, О. Бурля, Т. Тарасенко, Т. Сердюк, М. Рожко, Ю. Шмакова та ін. Значущим у контексті розгляду теорії та методики хореографічної роботи з дітьми є досвід Н. Бугаєць, В. Годовського, О. Голдріч, Н. Корисько, Л. Савчин, С. Шалапи та ін.

Спираючись на здійснений аналіз існуючих досліджень з означеної проблеми можна зробити наступні висновки: 1) наукових досліджень у цій галузі дуже замало; 2) в усіх існуючих дослідженнях відчувається, що їхні автори, перш за все, хореографи, балетмейстери, методисти, керівники танцювальних колективів, зокрема дитячих, а не професійні вчителі, педагоги хореографії. Це зумовлено відсутністю професійного педагогічного підґрунтя та належного наукового досвіду. Нажаль, все зазначене є свідомим недостатньою розробки проблеми підготовки майбутніх учителів хореографії, їхніх особистісних, загальнопедагогічних та спеціальних якостей.

Мета статті – розкрити сутність професійних якостей у психолого-педагогічному аспекті, визначити специфіку хореографічних якостей та створити систему особистісних професійно значущих якостей

вчителів хореографії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний вчитель у процесі педагогічної діяльності виконує безліч функцій. Успішність виконання цих функцій визначається особистістю вчителя, його якостями. Сама специфіка педагогічної праці пред'являє до його особистості ряд вимог, серед яких визначають особистісно-професійні якості.

У педагогічній професії практично неможливо відділити особистісне начало від професійного про це свідчать дослідження Ф. Гоноболіна, В. Сластьоніна, Є. Белозерцева, В. Серікова та інших. Вчитель є найвпливовішим фактором формування особистості учня, а педагогічні знання та педагогічна діяльність існують лише як особистісні, як індивідуальна форма переживання та усвідомлення загального [4]. У зв'язку з цим, як справедливо зауважив А. Петровський, сутність педагогічної діяльності співпадає з реалізацією основної людської потреби – бути особистістю. Тому є сенс формування у майбутніх учителів хореографії саме системи особистісних професійно значущих якостей.

Якості педагогічного спрямування розглядаються вченими як індивідуально-психологічні особливості, що забезпечують легкість, надійність та швидкість набуття вчителем професійних знань, умінь і навичок, які зумовлюють успішність його професійно-педагогічної діяльності. Різноманітні підходи щодо класифікації професійно-особистісних якостей вчителя визначені у наукових працях І. Зимньої, Н. Кузьміної, А. Маркової, Л. Мітіної, Є. Ільїна.

Здійснений аналіз існуючих педагогічних підходів дозволив нам створити систему особистісних професійно значущих якостей майбутніх учителів хореографії. Складовими цієї системи є: 1) особистісні якості, що мають бути притаманні передовим представникам усіх професій; 2) загальнопедагогічні (професійні) якості, що визначають специфіку професії вчителя, незалежно від спеціальності; 3) спеціальні: знання, вміння й навички з предмету (спеціальності), тобто хореографічні. На нашу думку, є доцільним розглянути склад кожної запропонованої групи детальніше.

Аналізуючи сутність особистісних якостей вчителя, ми визначили наявність внутрішньої підсистеми, яка складається із мотивів і потреб особистості, її суспільної спрямованості, індивідуально-психологічних особливостей. Особистість, яка мріє стати вчителем має усвідомлену мету – оволодіти певними знаннями, вміннями і навичками,

формами поведінки і діяльності відповідними до обраної професії. Основою вибору і спонукою до нього виступають мотиви і потреби, в змісті й характері яких розкривається той сенс, який мають для особистості її власні уявлення, розуміння, свідомість, ставлення до дійсності. Мотиви і потреби впливають на ставлення особистості до педагогічної професії, її самооцінку, рівень домагань і надають їм особистісного характеру. Від них залежить усвідомлення особистістю сенсу обраної професії, її значущості. Чим більше мотивів і потреб детермінує особистість, тим вищий загальний рівень її мотивації. В контексті нашого дослідження мотивація особистості до професії вчителя визначається: зацікавленістю та наявністю усвідомленої потреби до обраної професії, інтересом до педагогічної діяльності, до сучасних форм і методів навчання, прагненням до педагогічної творчості, бажанням досягнення професіоналізму, проявом любові до справи і дітей.

До внутрішньої підсистеми особистісних якостей ми також відносимо якості суспільного спрямування особистості вчителя: ставлення до світу, соціуму, стійку систему цінностей, світоглядів, моральних підвалин, які уособлюють одну із найважливіших сторін педагогічної компетентності. Перелічені особистісні якості доповнюються значним арсеналом індивідуальних-психологічних якостей, які на пряму залежать від характеру самого вчителя: цілеспрямованість, ініціативність, комунікабельність, відповідальність, надійність, уважність, працьовитість, спостережливість, сміливість, ввічливість, врівноваженість, адекватність самооцінки. До переліку індивідуальних якостей особистості можна додати артистизм, привітність, почуття гумору, мудрість (наявність життєвого досвіду), зовнішню привабливість. Безумовно, ці якості не здійснюють вирішального впливу на професійну компетентність учителя, але сприяють його успішності.

Різнобічна діяльність учителя-хореографа насамперед передбачає володіння комплексом загальнопедагогічних якостей, професійних знань і умінь, що визначають специфіку діяльності вчителя, незалежно від спеціальності. Сутність загальнопедагогічних якостей, їхня роль у професійній діяльності вчителя та класифікація визначені у дослідженнях Ю. Бабанського, М. Бургіна, В. Гриньової, І. Зимньої, І. Зязюна, Є. Клімова, Н. Кузьміної. Спираючись на теоретичні підходи науковців, ми визначили

наступні загальнопедагогічні якості вчителя: комунікативність, толерантність, творчість (креативність), гуманність, емпатія. При цьому не менш важливу роль у діяльності вчителя відіграють його професійні знання і вміння.

Професійні (загальнопедагогічні) знання вчителя характеризуються наявністю знань: теорії формування і розвитку особистості, педагогічних принципів, особливостей вікової психології, форм і методів навчально-виховного процесу, педагогічної техніки (способів вирішення педагогічних задач і ситуацій, проведення дослідницької роботи), педагогічного спілкування, організації творчої взаємодії з учнями у педагогічному процесі. Виходячи із зазначеного, можна стверджувати, що професійні знання є необхідною передумовою професійних умінь і навичок, які, в свою чергу, забезпечують розв'язання педагогічних завдань у практичній діяльності.

До професійних умінь учителя належать: інтелектуальні вміння, які характеризуються здатністю до мисленнєвих операцій (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, судження, умовиводи), наявністю розвиненого педагогічного мислення; аналітичні вміння відрізняються здатністю знаходити оптимальні шляхи, засоби нестандартного рішення педагогічних проблем, проблемних ситуацій тощо; комунікативні вміння проявляються у створенні умов діалогічного, творчого спілкування в атмосфері взаємодовіри; розвиваючі вміння, спрямовані на всебічний розвиток особистості учня та його потенційних здібностей.

Підводячи підсумок теоретичного аналізу професійно-особистісних якостей вчителя можна визначити, що професійно-особистісні якості – це індивідуальні особливості вчителя, що впливають на ефективність та успішність педагогічної діяльності і є стійкими, суттєвими, рівноцінними та вираженими. Їх характеризують: професійна спрямованість особистості вчителя (високий рівень мотивації, ставлення до професії, що виявляється в системі мотивів, особистісних потреб, соціальна активність, адекватна самооцінка); професійне (педагогічне) мислення (аналітичний склад, гнучкість мислення, динамічність розумових дій, ерудиція, творчість); установка на засвоєння системи знань передового педагогічного досвіду, надбань інноваційних технологій навчання; комунікативність (контактність, емпатія, терпимість, врівноваженість, тактовність, толерантність); експресивність (оптимістичність, самоконтроль, емоційна

сприятливість, емоційно-вольова стабільність); організаційні здібності (ініціативність, наполегливість, відповідальність, працездатність, дисциплінованість). Отже, наявність зазначеного комплексу особистісних та професійних якостей педагогічного спрямування є основою для набуття спеціальних (хореографічних) якостей вчителя у галузі хореографічного мистецтва.

Відомим є той факт, що кожен вид мистецтва відрізняється своїми специфічними законами відображення життя, своїми особливими формами, методами і засобами виразності. У цьому хореографічне мистецтво не є винятком. Протягом століть хореографія будувала систему специфічних засобів і прийомів, свою художню виразну мову, створювала безліч музично-ритмічних рухів для передачі хореографічного образу, який спрямований на розкриття внутрішнього стану і духовного світу людини. Специфічною особливістю хореографічного мистецтва є її безпосередній зв'язок з музичним мистецтвом. Музика допомагає розкрити у всій яскравості і повноті хореографічний образ та посилює його художнє сприйняття.

Мистецька спрямованість діяльності вчителя хореографії представляє собою синтез, єдність знань з історії хореографічного мистецтва, теорії та методики викладання танцю, умінь у галузі виконавства або практичного класу, досвіду практичної художньо-освітньої діяльності, що дає змогу вчителю успішно здійснювати в змінних соціокультурних умовах професійні функції, самостійно розвивати і реалізовувати набутий у процесі навчання фаховий потенціал. Професійна підготовка майбутнього вчителя хореографії передбачає не тільки наявність міцної теоретичної бази знань, широкого спектру практичних умінь та навичок, але й вимагає наявності особистісних професійно значущих якостей, які будуються на основі взаємодії різних видів хореографічної діяльності за умов глибокого й ефективного поєднання інформаційної та творчої функції навчання.

Специфіка діяльності вчителя хореографії передбачає комплекс знань з історії та теорії хореографічного мистецтва, законів драматургії, світової художньої культури, історії музики та інших видів мистецтв у професійній діяльності, володіння спеціальною хореографічною термінологією, здатність аналізувати, оцінювати й інтерпретувати. У хореографічній діяльності вчителя необхідні базові знання з педагогіки, загальної психології, знання закономірностей

особистісного розвитку особистості на різних вікових етапах, здатність до розвитку природних здібностей і фізичних даних дітей у хореографічному класі.

Наявність хореографічних умінь проявляється в опануванні техніки виконання рухів, пластичності, у процесі відтворення та яскравої демонстрації сценічного образу, під час відпрацювання окремих хореографічних елементів, проведення тренажу із танцівниками різних вікових груп, підготовки хореографічного колективу до публічного виступу, вибору техніки виконання та методики постановки танців: класичного, характерного, історико-побутового, бального, сучасного (модерн, джаз, contemporary dance), а також умінь працювати в ансамблі з іншими танцівниками.

Художньо-сценічні вміння сприяють прояву особистого акторського таланту у процесі репетиційної та сценічної діяльності, характеризуються можливістю відтворювати художній образ танцю, сценічною виразністю, емоційністю, експресивністю, артистичністю, здатністю до імпровізації та художньої інтерпретації, сформованістю сценічної культури та навичок невербальної комунікації у процесі концертного виступу, здатністю до постановки концертних номерів та режисури.

Зв'язок хореографії з музичним мистецтвом вимагає від вчителя умінь використовувати необхідну інформацію з історії і теорії музики у процесі навчальної роботи в хореографічному класі, працювати з концертмейстером, здійснювати самостійний пошук музичного матеріалу в мережі Інтернет, хрестоматіях, навчально-методичних посібниках, компонувати його для певної хореографічної композиції (танцю), опанувати засобами технічного забезпечення, звукозаписувальною та звуковідтворювальною апаратурою.

На засаді хореографічних умінь та психолого-педагогічних знань у вчителя з'являється унікальна можливість створення відповідної методики, за допомогою якої здійснюється реалізація навчально-виховного процесу у хореографічному класі або колективі та відбувається формування ключових, предметних знань учнів і вихованців. Перелік хореографічних умінь завершується організаційними вміннями, які допомагають учителю хореографії у створенні навчальних, аматорських хореографічних колективів та дитячих танцювальних гуртків. Таким чином, означені вище базові теоретичні знання і вміння утворюють комплекс спеціальних, професійно значущих якостей вчителя у

галузі хореографічного мистецтва.

Запропонована система особистісних професійно значущих якостей вчителя хореографії може стати функціональною тільки на основі взаємодії, взаємозв'язку, взаємозалежності усіх її складових і, як наслідок, впливати на досягнення професійної компетентної цілісності фахівця.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, професійна підготовка майбутніх вчителів хореографії у вищих педагогічних закладах передбачає не лише формування навичок хореографії та підготовку хореографа або балетмейстера, а готує, перш за все, фахівця педагогічного спрямування із хореографічною специфікою. У зв'язку з цим, важливого значення набуває проблема формування особистісних, професійних (загальнопедагогічних) та спеціальних (хореографічних) якостей, відповідних знань і вмінь, які сприяють успішності і професійному становленню майбутніх фахівців.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Ильин Е. П. Психология для педагогов / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2012. – 640 с.
2. Кроль В. М. Психология и педагогика: учеб. пособ. для техн. вузов / В. М. Кроль. – М.: Высш. шк., 2001. – 319 с.
3. Кузьмина Н. В. Способности, одаренность, талант учителя / Н. В. Кузьмина. – Л.: Знание, 1985. – 322 с.
4. Кулюткин Ю. Н. Психологическая природа деятельности педагога // Творческая направленность деятельности педагога: Сб. науч. ст. – Л., 1978. – С. 7–10.

5. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії: навч. посіб. / Г. М. Мешко. – К.: Академвидав, 2010. – 200 с.

REFERENCES

1. Ilin, E. P. (2012). *Psikhologiya dlya pedagogov*. [Psychology for teachers]. Piter: Spb.
2. Krol, V. M. (2001). *Psikhologiya i pedagogika*. [Psychology and pedagogy]. Moskva.
3. Kuzmina, N. V. (1985). *Sposobnost, odarennost, talant uchitelya*. [Abilities, talent and talent of the teacher]. Leningrad.
4. Kuliutkin, Yu. N. (1978). *Psikhologicheskaya priroda deyatel'nosti pedagoga*. [Psychological nature of the activity of the teacher]. Leningrad.
5. Meshko, G. M. (2010). *Vstup do pedagogichnoi profesii: navchalnyi posibnik*. [Introduction to the teaching profession is a manual]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЯКУБА Юлія Володимирівна – аспірант Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського.
Наукові інтереси: методика фахової підготовки майбутніх учителів хореографії в контексті художньо-естетичних інновацій мистецької освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

YAKUBA Yuliia Volodymyrivna – postgraduate South ukrainian pedagogical universitet named after K. D. Uschinskogo.
Circle of research interests: methodology of professional training of future teachers of choreography in the context of artistic and aesthetic innovations in artistic education.

*Дата надходження рукопису 28. 12. 2017 р.
 Рецензент – д.п.н. професор О. С. Радул*

УДК 37.015.3

МАРТИРОСЯН Леся Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та педагогіки вищої школи Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки e-mail: lesia.vdu@rambler.ru
ГОРБАЧ Віта Володимирівна – викладач кафедри суспільно-економічних та гуманітарних дисциплін Волинського інституту економіки та менеджменту e-mail: vita_horbach@ukr.net

ПРОЦЕСУАЛЬНО-ОПЕРАЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ ОСОБИСТІСНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Самостійна робота є різновидом навчальної діяльності, що здійснюється студентами без безпосередньої участі викладача, але під його контролем, і

може відбуватися як під час аудиторних занять, так і у позааудиторний час. Добре організована самостійна діяльність студентів економічних спеціальностей сприяє підвищенню рівня їхньої професійної